

SOSTEn kärkitavoite

Osallisuutta ja elinvoimaa edistävä sote-uudistus

Pääministeri Marinin hallituksen sote-uudistus siirtyy toimeenpanovaiheeseen kesällä 2021.

Suomen perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Vaikka valtaosa suomalaisista voi hyvin, erot eri asemissa olevien ihmisten terveydessä ja hyvinvoinnissa ovat merkittäviä. Palvelujärjestelmä voi syventää hyvinvointi- ja terveyseroja, mutta toisaalta sen avulla eroja voidaan myös kaventaa. Esimerkiksi ennaltaehkäisevät palvelut vähentävät inhimillistä kärsimystä ja sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta.

Koronaepidemia ja siihen liittyvät rajoitustoimet hankaloittivat entisestään niiden henkilöiden asemaa, jotka olivat jo entuudestaan eri tavoin vaikeissa tilanteissa. Epidemiasta seurannut palvelujen alasajo jätti myös jo tuen ja hoidon piirissä olleita selviytymään ilman riittävää apua. Epidemia on aiheuttanut merkittävän hoito- ja hoivavelan.

SOSTE katsoo, että sote-uudistuksen toteutuminen on entistäkin tärkeämpää palvelujärjestelmän yhdenvertaisuuden, perusoikeuksien toteutumisen ja kestäväen kustannustason turvaamiseksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten hillitsemiseksi on luotava rahoitusmalli, joka turvaa palvelut ja joka estää kulujen siirtämisen toisen maksettavaksi sekä ihmisten pompottelun luukulta toiselle.

SOSTEn suositukset sote-uudistuksen toimeenpanoon:

- Uudistuksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta on välttämätöntä, että sosiaali- ja terveydenhuollon painopistettä siirretään hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, ennaltaehkäisyyn sekä perustason palveluiden vahvistamiseen
- Ihmislähtöiset palvelukokonaisuudet edellyttävät palveluiden nykyistä parempaa yhteensovittamista ja jatkotyötä sosiaali- ja terveydenhuollon käytäntöjen ja sisältöjen uudistamiseksi.
- Palveluita tarvitsevien ehjät palveluketjut on turvattava Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuksissa sujuvalla yhteistyöllä ja yhdyspinnat muihin palvelusektoreihin on huomioitava.
- Ihmisen oikeudet tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveyspalveluihin tulee turvata lainsäädäntöä noudattamalla ja yhdenvertaisesti soveltamalla.
- Palvelun käyttäjän itsemääräämisoikeutta ja asemaa on vahvistettava palvelusetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla.
- Palvelujen laatua ja vaikuttavuutta on seurattava ja arvioitava säännöllisesti.
- Kansalaisten ja sote- palvelujentuottajien kannalta valvonnan on oltava oikeudenmukaista, yhdenvertaista ja vaikuttavaa.

- Järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava kuntien ja hyvinvointialueiden yhdyspinnoilla.
- Uudistuksen toimeenpanossa on tunnistettava sote-palveluiden ja järjestöjen tuottaman järjestölähtöisen auttamistoiminnan ja matalan kynnyksen palveluiden yhdyspinnot ja tällaista toimintaa on myös avustettava.
- Palvelutuottajajärjestöjen toimintaedellytykset on turvattava

Ennaltaehkäisyä sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä painotettava, perustason palveluita vahvistettava

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painottaminen on välttämätöntä sote-uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on sekä kuntien että tulevien hyvinvointialueiden tehtävä, ja niiden on tehtävä tätä työtä laaja-alaisesti yhteistyössä kolmannen sektorin sekä asukkaidensa kanssa.

Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen edellyttää, että hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseen, ennaltaehkäisyyn ja toimivaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöhön panostetaan.

Uudistuksessa on huolehdittava sosiaali- ja terveyspalvelujen ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhdyspinnoista ja otettava tässä työssä huomioon sosiaali- ja terveysjärjestöjen työ yhtenä tärkeänä voimavarana. Järjestöillä on merkittävä asema ja tehtävä kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä sekä eriarvoisuuden vähentämisessä, asukkaiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamisessa.

Sekä kuntiin että hyvinvointialueille on muodostettava hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen yhteistyötä ja koordinaatiota tukevat rakenteet. Tähän toimintaan on kohdennettava riittävät resurssit.

Perustason sosiaali- ja terveydenhuoltoa on vahvistettava. Hoidon on oltava vaikuttavaa ja hoitoketjujen toimittava saumattomasti. Hyvin toimivilla peruspalveluilla voidaan ennaltaehkäistä kalliiden erityispalveluiden tarvetta ja vähentää inhimillistä kärsimystä. Sosiaalipalveluiden kehittäminen terveyspalveluiden rinnalla on tärkeää.

Ihmisen oltava keskiössä

Ihmisen on oltava sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen keskiössä. Hyvinvointialueen palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa on kuultava nykyistä enemmän palveluiden käyttäjiä. Ihmisen on saatava palveluita oikea-aikaisesti ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Hyvinvointialueiden kantokykyä ja palvelujen laatua on seurattava ja arvioitava säännöllisesti yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi. Myös lainsäädännön noudattamisen valvontaan on varattava riittävät voimavarat.

Tulevaisuuden sote-keskuksien toiminnassa on varmistettava perusterveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen laadukkuus, oikea-aikainen saatavuus sekä liittymäpinta järjestöjen toimintaan. Palveluiden laatu ja hoivan taso on turvattava riittävällä määrällä osaavaa henkilöstöä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluintegraation lisäksi on huomioitava palveluiden yhteensovittamisen tarve myös muiden palvelusektorien kanssa. Palveluyhdyspinnat ovat kriittisiä muun muassa lasten, nuorten, perheiden, ikäihmisten ja heikossa työmarkkina- asemassa olevien palveluissa. Palvelujen on rakennuttava elämäntilanteiden ja tarpeiden ympärille, eikä päinvastoin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kuntoutuksen merkitykseen ihmisten toimintakyvyn kannalta.

Asiakkaan asemaa ja itsemääräämisoikeutta tulee vahvistaa palvelusetelijärjestelmää kehittämällä ja ottamalla käyttöön henkilökohtainen budjetti. Voidakseen käyttää itsemääräämisoikeuttaan ja tehdä valintoja palveluissa tarvitaan tukea, neuvontaa ja ohjausta.

Hyvinvointialueella on oltava tarpeeksi taloudellista liikkumavaraa palveluidensa järjestämiseen. Hyvinvointierojen kaventaminen ei ole mahdollista, jos palveluvalikoimaa joudutaan nykyisestä olennaisesti rajaamaan tai asiakasmaksuja merkittävästi nostamaan taloudellisen niukkuuden takia.

Järjestöjen toimintaedellytykset turvattava kunnissa, hyvinvointialueilla ja niiden yhdyspinnoilla

Hyvinvointialueella neuvotellaan vähintään kerran vuodessa alueen kuntien sekä muiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien toimijoiden kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta. Sote-järjestöt on huomioitava yhteistyörakenteissa, joissa neuvotteluja käydään.

Sote-uudistuksen toimeenpanossa on varmistettava, ettei järjestötoiminnan tukemiseen synny katkoksia. Katkokset voivat pahimmillaan johtaa järjestöjen toiminnan päättymiseen ja supistumiseen. Tämä osuisi heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Sekä kuntien että hyvinvointialueiden on tuettava järjestöjä esimerkiksi myöntämällä järjestöavustuksia ja tukea toimitiloihin.

Sote-uudistuksen toimeenpanossa on huomioitava järjestöjen toiminnan, esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen sekä muun neuvonnan, ohjauksen ja tuen tarjoamat mahdollisuudet.

On tärkeää, että järjestöjen hyvinvointia ja terveyttä edistävä (hyte) toiminta tunnustetaan ja sovitetaan osaksi palveluketjuja sekä ihmislähtöisiä palvelukokonaisuuksia. Samoin alusta asti on tunnustettava sote-palveluiden ja järjestölähtöisen auttamistoiminnan ja matalan kynnyksen palvelujen yhdyspinnat. Palveluohjauksessa on osattava neuvoa asiakkaille, mitä järjestölähtöisiä hyvinvointia ja terveyttä edistäviä toimia alueella on tarjolla ihmisen

tilanteeseen sopivasti. Jotta tämä onnistuu, järjestöjen hyte-toiminnot on tunnistettava ja niistä on systemaattisesti kerättävä tietoa.

Uudistuksen toimeenpanossa on selkeästi linjattava rahoitusvastuu järjestöjen sellaisen toiminnan turvaamiseksi, joka sijoittuu sote-uudistuksessa mukana olevien sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävän toiminnan välimaastoon. Tällaista järjestölähtöistä auttamistoimintaa ovat esimerkiksi kriisikeskukset, mielenterveyskuntoutujien klubitalot, päihdetyön päiväkeskukset ja erilaiset kohtaamispaikat.

Sosiaali- ja terveysjärjestöillä on merkittävä rooli myös varsinaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajana sekä uusien palvelumuotojen kehittäjänä. Järjestöjen tuottamilla palveluilla voidaan vastata yksilölliseen palvelutarpeeseen ja alueellisiin erityispiirteisiin. On tärkeää, että palveluja hankittaessa hyvinvointialue tuntee alueensa palveluja tarjoavat toimijat ja niiden erityisosaamisen. Hankintojen siirtyessä kunnilta laajemmille hyvinvointialueille tulee hankintoja osittaa ja kilpailutuksessa panostaa entistä enemmän laatuun ja vaikuttavuuteen hinnan sijasta. Hyvinvointialuestrategioissa tulee mainita mahdollisuutena myös innovatiivisten hankintojen hyödyntäminen.

Lisätietoja:

johtaja, varapääsihteeri Anne Knaapi, anne.knaapi@soste.fi, p. 040 194 2518

hankepäällikkö Anita Hahl-Weckström (Järjestöjen sote-muutostuki),

anita.hahl.weckstrom@soste.fi

p. 044 770 0491

erityisasiantuntija Minttu Ojanen (sote-uudistus), minttu.ojanen@soste.fi, p. 050 462 3347

erityisasiantuntija Emily Strohm (järjestöjen palvelutuotanto), emily.strohm@soste.fi, p. 050 367 0263

erityisasiantuntija Ritva Varamäki (hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen),

ritva.varamaki@soste.fi,

p. 040 530 2223

Lue lisää SOSTEn kärkitavoitteista: soste.fi/tietoa-sostesta